

- **שם המחקר:** מודל עבודה "שירות ממוקד אדם בטיפולים דנטליים לאנשים עם מוגבלות" מטעם בית איזי שפירא - הערכה איכותנית לבחינת ההשפעה של המודל מנקודת המבט של צוות המרפאה והורים/מלווים של מקבלי שירות עם מש"ה.
- **שנה:** 2025
- **סוג מחקר:** מחקר
- **מס' קטלוגי:** 890-690-2022
- **שמות החוקרים:** ד"ר עדי פינקלשטיין וד"ר צביקה אור.
- **רשות המחקר:** המרכז האקדמי לב

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

רקע על המחקר ומטרותיו

למרות העלייה בתוחלת החיים של אנשים עם מוגבלות שכלית (מש"ה), עדיין היא נמוכה משל כלל האוכלוסייה. יש לכך סיבות רבות וביניהן מצבם הרפואי-בריאותי, כשאחד המשפיעים הגדולים היא נגישות ואיכות שירותי הרפואה עבורם (ניסים, 2022). במהלך העשורים האחרונים, ניכרת עלייה משמעותית ברמת המודעות לחשיבות בריאות והיגיינת הפה בקרב אנשים עם מש"ה. נדרשים שירותים המותאמים לצרכיהם הייחודיים, ובכלל זה שירותי בריאות ושירותי רפואת שיניים (מלמוד וגרנות, 2021). מרפאת השיניים בבית איזי שפירא הוקמה מתוך האמונה כי לאנשים עם מוגבלות ישנה זכות לקבלת שירות דנטלי בקהילה ברמה ובאיכות גבוהה מתוך הכרה במאפיינים ובצרכים הייחודיים להם, והבנה כי נדרש ידע ייחודי על מנת לתת להם מענה.

על בסיס הניסיון והתובנות שנרכשו לאורך כ-30 שנות פעילות המרפאה התגבש והתבסס מודל עבודה מקיף ומעמיק המתאפיין בשלושה מרכיבים מרכזיים" (1) שירות ממוקד- אדם (2) טיפול דנטלי מותאם ו- (3) גישה רב- תחומית. בשנת 2021 פורסם מדריך המתאר את המודל (מלמוד וגרנות, 2021).

המחקר הנוכחי נערך במתודולוגיה איכותנית ובחן את ההתנסות (experience) של נותני ומקבלי השירות במרפאת השיניים בבית איזי שפירא - צוות המרפאה ומשפחות של מקבלי שירות עם מש"ה. בקשנו ללמוד כיצד עקרונות מודל העבודה באים לידי ביטוי בביקור במרפאה ובזמן הטיפול עצמו ובמיוחד בתחום של הפחתת חרדה, הגברת שיתוף פעולה וקבלת טיפול במרפאת שיניים.

איסוף הנתונים התקיים בין החודשים ספטמבר 2023 – יוני 2024. נערכו 6 תצפיות במרפאה, 26 ראיונות עומק חצי מובנים עם בני משפחה שמלווים מטופלים עם מש"ה בביקור שלהם במרפאת השיניים ו- 17 ראיונות חצי מובנים עם חברי צוות המרפאה. כל הראיונות תומללו ועברו ניתוח בשיטה תמטית (thematic analysis)

(Braun and Clarke 2006) המחקר קיבל את אישור וועדת האתיקה של המרכז האקדמי לב (מספר: 22_

016). בנוסף, המחקר קיבל אישור מאגף המחקר של משרד הרווחה והבטחון החברתי וממחלקת המחקר של

בית איזי שפירא.

ממצאים עיקריים

הממצאים העיקריים לגבי ההתנסות של בני המשפחה המלווים:

❖ אתגרים בשמירה על היגיינת הפה ורצף טיפולי: שמירה יומיומית על צחצוח והיגיינה בבית מאתגרת; בחלק

מהמסגרות החוץ-ביתיות הטיפול רציף פחות; חשיבות גבוהה לביקורות תקופתיות ולטיפול מניעה כדי

להפחית מצבי חירום, להקל על המטופל והמשפחה, ולבסס רצף טיפולי; חוויות הצלחה בטיפול מחזקות

שיתוף פעולה עתידי ומעלות אמון של המטופל במשפחה ובצוות.

❖ טיפול ללא הרדמה כללית: רבים הופנו בעבר להרדמה כללית גם בפרוצדורות פשוטות; במרפאת בית איזי

שפירא התאפשר ברוב המקרים טיפול ללא הרדמה, באמצעות התאמות, סבלנות וכלים התנהגותיים; שימוש

בסדציה קלה נשקל רק לפי צורך.

❖ בניית אמון ושיתוף פעולה: יחס חם, רגיש ומכיל, תקשורת מותאמת וקצב עבודה הדרגתי מפחיתים חרדה

ומקדמים שיתוף פעולה; היכרות מוקדמת עם המטופל ומסגרת עקבית (אותו צוות/חדר/ציוד) יוצרות ביטחון

ומקטינות התנגדות; בני המשפחה נתפסים כשותפים טיפוליים, מסייעים בתיווך ובהרגעה; עם זאת, נשמרת

עדיפות לקולו ולרצונו של המטופל; המרפאה מתחשבת גם בצרכי המלווים (לוחות זמנים, תמיכה רגשית,

סיוע מול קופות חולים/מימון).

❖ התאמות סביבתיות ותקשורתיות: סביבת המתנה מותאמת וידידותית מפחיתה חרדה; שימוש בעזרים ותיווך:

מוזיקה/סרטונים, הסבר מקדים, הדגמה על בובה/יד, מראה, שפת עידוד וחיזוקים חיוביים, שמיכת כובד

("חיבוקית") כאשר מתאימה ובהסכמה; תקשורת תומכת חלופית (תת"ח) וסרגלי תמונות לפני/במהלך טיפול;

תיעוד תגובות המטופל בתיק מאפשר התאמה טובה יותר בביקורים הבאים.

הממצאים העיקריים לגבי ההתנסות של צוות המרפאה:

❖ רקע מקצועי ולמידה: לחלק מהצוות לא היה ניסיון קודם בטיפול באנשים עם מש"ה; רוב הידע נרכש בלמידה

בשטח, תצפיות וישיבות צוות, ולעיתים בהשתלמויות ייעודיות; הצוות מדווח על תחושת משמעות וחוויות

הצלחה הנובעות ממניעה מיטבית, רצף ביקורות ושיפור שיתוף פעולה לאורך זמן.

- ❖ המטופל במרכז: פנייה ישירה למטופל, כבוד והנחת יסוד של יכולת הבנה גם אם מוגבלת, הם עקרונות יסוד; התאמה אישית: לכל מטופל 'תכנית פעולה' גמישה, המבוססת על היכרות ועל ניסוי וטעיה; בניית אמון מחייבת כנות לגבי מהלך הטיפול, הסברים ברורים וציפיות ריאליות.
 - ❖ הקשר עם המלווה: המלווה הוא חלק בלתי נפרד מהטיפול: תיווך, החזקה פיזית בעת צורך, תרומת ידע על דפוסי תגובה; במקביל, נשמר מאמץ ללמוד את העדפות המטופל עצמו ולא להישען רק על המלווה; הצוות מתווך בין רצון ההורה לבין רצון המטופל כאשר יש פערים, ותומך במשפחה רגשית ומעשית.
 - ❖ דרכים להשגת שיתוף פעולה: פגישות הסתגלות ללא טיפול פולשני, לעיתים מחוץ לחדר הטיפולים, לבניית היכרות והפחתת חרדה; חשיפה הדרגתית לציוד ולתחושות; שימוש בעקרון 'זמני עבודה' (ספירה/אינטרוולים) עם התאמה דינמית לקצב המטופל; מוזיקה/סרטונים, שינוי מינוח מאיים לשפה ידידותית, ואמצעי תאורה/סביבה מרגיעים; בעת כישלון שיטות התנהגותיות נשקל שימוש מבוקר בסדיה/גז צחוק; הרדמה כללית נשמרת כמוצא אחרון ובהתאם להיתכנות המשך תחזוקה.
 - ❖ עבודה רב-תחומית ולמידת עמיתים: שיתופי פעולה עם קלינאי תקשורת ואנשי מקצוע נוספים לשיפור תפקודים המשפיעים על היגיינה ופרוגנוזה; תצפיות הדדיות ולמידה מעמיתים הן כלי מרכזי בהטמעת שיטות מותאמות.
- מודל העבודה מנקודת מבט הצוות*
- ❖ תרומת המודל: המודל (שירות ממוקד אדם, טיפול דנטלי מותאם, גישה רב-תחומית) מספק שפה משותפת, סדר וקטגוריות פעולה המנחות את הצוות לאורך הטיפול; שילוב שלושת המרכיבים במקביל תורם לתוצאות טובות יותר, מניעה משופרת ורצף טיפולי.
 - ❖ יישום גמיש: הצוות בוחר בכל פעם את רכיבי המודל הרלוונטיים למטופל ולמצב, תוך התאמה למציאות הקלינית ולמשאבים.
 - ❖ הפצה והנגשה: מומלץ להרחיב נגישות שירות מותאם בקהילה ובקופות החולים (הקצאת שעות ייעודיות, הכשרות לצוותים); מומלץ תהליך אינטגרציה: התאמת המודל למרפאות כלליות, הדרכה פרקטית.
 - ❖ שיפור ושדרוג: פיתוח 'גרסה מקוצרת ומעשית' למרפאות כלליות (דפי עזר, כללי אצבע, חומרים להורים); הרחבת כלים וטכניקות לקהלי מוגבלות מגוונים; חיזוק פרקי אתיקה; דיוק לפי תתי-תחומים ברפואת שיניים; פיתוח ערוצי תקשורת מתקדמים (לדוגמה, מיקוד מבט/טכנולוגיות מסייעות) להבעת רצונות המטופל בזמן אמת.

סיכום והמלצות

הטיפול הדנטלי באנשים עם מש"ה מצריך סביבה עקבית, בניית אמון, התאמות תקשורתיות-התנהגותיות ושיתוף פעולה פעיל של בני משפחה וצוות רב-תחומי. מודל בית איזי שפירא מספק מסגרת ישימה הממקדת את עבודת הצוות, משפרת חוויית מטופל ותוצאות קליניות, ומדגישה מניעה ורצף טיפולי. מומלץ להטמיעו במרפאות נוספות באמצעות הכשרות ייעודיות, התאמות סביבתיות, כלים פרקטיים להורים ולצוותים, ותמיכה ארגונית-תקציבית שתאפשר מתן שירות נגיש, מותאם ואיכותי בקהילה.

מילות מפתח: טיפול שיניים; איזי שפירא; שירות ממוקד אדם בטיפולים דנטליים לאנשים עם מוגבלות; מש"ה.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)